

تخمین شرط مرزی تماسی در یک مسئله هدایت حرارتی غیر فوریه‌ای کسری با استفاده از روش گرادیان مزدوج بدون/با مسئله الحاقی

عزیز عظیمی^{۱*}، پیران گودرزی^۲، شهاب غلامی^۲

۱- استادیار، مهندسی مکانیک، مرکز تحقیقات حفاری، دانشگاه شهید چمران، اهواز

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، مهندسی مکانیک، مرکز تحقیقات حفاری، دانشگاه شهید چمران، اهواز

* a.azimi@scu.ac.ir ۰۶۳۵۵-۱۵۷، اهواز، صندوق پستی

چکیده

در تحقیق حاضر، شرط مرزی سطح تماس مشترک بین دو قطعه گشت فرآوری شده در دمای متفاوت (دو قطعه در دمای اتاق و سرد) که به طور ناگهانی در تماس باهم قرار گرفته بودند، در یک مسئله هدایت حرارتی غیرفوريه مجهول، مسئله مستقیم، انتقال حرارت هدایتی غیرفوريه‌ای بیان شده توسط مدل تأثیر فاز منفرد کسری در قطعه‌ای که در دمای اتاق است، بود. در این مسئله، فرض می‌شود که معادله حاکم، خواص ترموفیزیکی و شرایط اولیه و مرزی معلوم بوده و پس از گسته‌سازی عددی آن‌ها، بصورت صریح با استفاده از روش مک‌کورمک تعیین یافته حل شدند. در مسئله مجهول، تخمین شرط مرزی تماسی مجهول در مدل غیرفوريه‌ای کسری با استفاده از روش تخمین پارامتر گرادیان مزدوج بدون/با مسئله الحاقی که یکی از روش‌های معین کارا در آنالیز مجهول است، به عنوان یک کاری نو انجام پذیرفت. همچنین در مسئله مجهول به منظور بدست آوردن دمای اندازه‌گیری شده، از حل یک مدل خطی تأخیر فاز دوگانه که توسط داده‌های تجربی اعتبارسنجی شده بود، استفاده شد. در انتها، نتایج این دو روش جهت تخمین شرط تماسی بین دو قطعه گشت فرآوری شده مورد مطالعه مقایسه شدند. نتایج بدست آمده از این دو روش نشان از تخمین مناسبی برای شرط مرزی تماسی مجهول در هدایت حرارتی غیرفوريه کسری داشتند.

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی کامل

دربافت: ۰۲ دی ۱۳۹۲

پذیرش: ۱۲ بهمن ۱۳۹۲

ارائه در سایت: ۱۵ تیر ۱۳۹۳

کلید واژگان:

هدایت غیرفوريه کسری

تخمین شرط مرزی تماسی مجهول

روشن گرادیان مزدوج

روشن گرادیان مزدوج الحاقی

Contact boundary condition estimation in fractional non-Fourier heat conduction problem using conjugate gradient method without/with adjoint problem

Aziz Azimi*, Piran Goudarzi, Shahab Gholami

Department of Mechanical Engineering, Drilling Research Centre, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

* P.O.B. 61355-157 Ahvaz, Iran, a.azimi@scu.ac.ir

ARTICLE INFORMATION

Original Research Paper

Received 23 December 2013

Accepted 01 February 2014

Available Online 06 July 2014

Keywords:

Fractional Non-Fourier

Contact Boundary Condition Estimation

Conjugate Gradient

Adjoint Conjugate Gradient

ABSTRACT

In this paper, contact boundary condition between two pieces of the processed meat at different temperatures (two pieces with cold and room temperatures), that were suddenly in contact with each other in an inverse non-Fourier heat conduction problem was estimated. The direct problem was non-Fourier heat conduction that expressed with fractional single phase model and this problem involved only the piece of the processed meat in the room temperature. In this problem, it was assumed that governing equation, thermophysical properties and initial and boundary conditions were known and then it was solved numerically using the modified Mac-Cormack method. In the inverse problem, the estimation of the unknown contact boundary condition in the fractional non-Fourier model as a new work is done using the parameter estimation version of conjugate gradient method without/with adjoint problem that is one of the efficient deterministic methods in inverse analysis. In addition, in order to obtain the measured temperature of the inverse problem, a linear dual phase lag model validated with experimental data, was used. Finally, these two methods were compared to each other. Their results of these two methods showed the efficient estimation of the unknown contact boundary condition in fractional non-Fourier heat conduction.

۱- مقدمه

براساس شرایط مختلف چندین مدل ساختاری غیرفوريه‌ای معرفی شده است. از کاربردهای مدل‌های غیرفوريه‌ای می‌توان در حضور منابع حرارتی باشد بالا و سیار گذرا از قبیل لیزر و مایکروویو، انتقال حرارت در شرایط داخلی غیرهمگن و متخلخل نام بردا.

مدل ساختاری هدایت حرارتی فوریه توانایی مدل کردن فرآیندهای انتقال حرارت در بسیاری از شرایط عملی را دارد؛ اما ظهور زمینه‌های جدید کاربردی در انتقال حرارت مدل فوریه را زیر سؤال برده است. در نتیجه

برای ارجاع به این مقاله از عبارت ذیل استفاده نمایید:

A. Azimi, P. Goudarzi, Sh. Gholami, Contact boundary condition estimation in fractional non-Fourier heat conduction problem using conjugate gradient method without/with adjoint problem, *Modares Mechanical Engineering*, Vol. 14, No. 6, pp. 22-28, 2014 (In Persian)

لایه‌های متخلخل در یک کاتال استفاده کردند. چون هانگ و همکارانش [۹]، در یک مسئله هدایت حرارتی موجی، شرط مرزی شار حرارتی مجھول را بر اساس دماهای اندازه‌گیری شده با استفاده از روش گراديان مزدوج تخمین زدند. کيو چي ليو و همکارانش [۱۰]، تأخير فاز زمانی در مدل تأخير فاز دوگانه را بر اساس داده‌های تجربی با استفاده از کمترین مربعات تخمین زدند.

از آنجا که کاربرد مدل هدایت حرارتی کسری در مقایسه با مدل‌های موج حرارتی و تأخير فاز دوگانه بسیار جدید است، کاربرد آنالیز معکوس برای مدل هدایت حرارتی کسری بسیار نادر است و به عنوان یک زمینه نوظهور است. باتاگlia و همکارانش [۱۱،۱۲]، رفتار حرارتی گذراي یک سیستم را از طریق یک رابطه خطی مرتبه کسری بین دما و شار حرارتی سطح خارجی معرفی کردند. اخیراً، موریو [۱۳] مسئله معکوس معادله هدایت حرارتی کسری را بررسی کرد. او انتقال حرارت یک‌بعدی در یک قطعه محدود را مطالعه کرد و دما و شار حرارتی در مرز را با روش کمترین مربعات تخمین زد. او همچنین یک روش عددی برای حل معادله حرارت کسری معرفی کرد. قضیه‌زاده و همکارانش [۱۴]، آنالیز معکوس را برای تخمین همزمان زمان آسایش و مرتبه کسری در معادله حرارت تأخير فاز منفرد کسری بکار بردن. مسئله معادله هدایت حرارتی کسری را بر روی دو مسئله فیزیکی بکار بردن. مسئله معکوس هدایت حرارتی تأخير فاز منفرد کسری را با استفاده از روش تخمین پارامتر غیرخطی بر اساس روش لونبرگ-مارکوارت حل کردند و نتایج آن‌ها نشان داد که روش لونبرگ-مارکوارت می‌تواند با موفقیت در حل مسئله معکوس انتقال حرارت کسری بکار برد شود. برای اولین بار زمان آسایش و مرتبه کسری یک محیط غیرهمگن (گوشت فرأوری شده) را تخمین زدند. همچنین نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که مدل تأخير فاز منفرد کسری می‌تواند توزیع دمایی مشابه با مدل تأخير فاز دوگانه خطی داشته باشد. بیانی [۱۵] مدل تأخير فاز منفرد کسری را بر پایه مرتبه کسری متغیر با زمان تعیین داد و از روش لونبرگ-مارکوارت برای تخمین پارامترهای زمان آسایش حرارتی و مرتبه کسری متغیر با زمان استفاده کرد.

در مطالعات پیشین در مورد تخمین شرط مرزی تماسي با روش‌های گراديان مزدوج و گراديان مزدوج الحاقی در مسئله هدایت حرارتی غیرفوريهای کسری تحقیقی صورت نگرفته است. تنها مطالعات انجام شده در حل مسائل هدایت حرارتی غیرفوريه کسری معکوس، مطالعاتی است که توسط محققان مراجع [۱۵،۱۶] بوده است که از روش‌هایي غیرزا روش‌های گراديان مزدوج و گراديان مزدوج الحاقی و برای تخمین پارامترهای مجھول τ و α استفاده شده است. در صورتی که در این تحقیق از دو روش ذکر شده جهت تخمین دمای سطح مشترک دو تکه گوشت فرأوری شده که دارای دماهای مختلفی هستند، استفاده شد که کاری نو و قابل توجه در زمینه هدایت حرارتی غیرفوريه کسری است.

در مطالعه حاضر، از آنالیز معکوس برای تخمین دمای سطح مشترک دو قطعه از گوشت فرأوری شده در دماهای مختلفی (دماهای سرد و اتاق) که به طور ناگهانی در تماس با یکدیگر قرار داده شدند، استفاده شد. برای تخمین دمای مجھول از روش گراديان مزدوج بدون/با مسئله الحقائق استفاده شد. مسئله مستقیم شامل قطعه گوشتی که در دمای اتاق بود که به طور عددی با استفاده از روش مکرومرک صريح تعیین یافته حل شد. به منظور بدست آوردن دمای اندازه‌گیری شده، از حل یک مدل خطی تأخير فاز دوگانه که توسط داده‌های تجربی اعتبارسنجی شده بود [۱۶]، استفاده شد. در نهایت، نتایج این دو روش گراديان مزدوج بدون/با مسئله الحقائق با هم مقایسه شدند.

در دهه‌های اخیر کلایی حساب کسری در مدل‌سازی رفتارهای غیرعادی مشاهده شده در پدیده‌های فیزیکی به اثبات رسیده است. حساب کسری، مشتق و انتگرال از مرتبه غیر صحیح است؛ اما تا دهه‌های اخیر برنامه‌های کاربردی قابل توجهی از حساب کسری در زمینه‌های علمی و مهندسی یافت نشده است و تنها به صورت ریاضی مطالعه گردیده است. امروزه حساب کسری به علت توانایی ذاتی بالای خود در مدل‌سازی رفتارهای غیرعادی (فروپخشی^۱ و فراپخشی^۲) در فرآیندهای بسیار پیچیده، نویدهای بزرگی در زمینه‌های مختلف علمی را نشان می‌دهد. مدل هدایت حرارتی غیرفوريهای کسری^۳ در مقایسه با دیگر مدل‌های غیرفوريه، بسیار جدید است و به عنوان یک زمینه نوظهور در توصیف هدایت حرارتی غیرفوريهای است که توانایی توصیف کردن همزمان اثرات گذراي سریع شارحرارتی (اثرات زمانی) و اثرات اندرکنش‌های میکروساختاری (اثرات مکانی) را دارد. از جمله مدل‌های غیرفوريه‌ای می‌توان به مدل تأخير فاز منفرد^۴، تأخير فاز دوگانه^۵، تأخير فاز منفرد کسری و تأخير فاز دوگانه کسری^۶ و مدل‌های کسری با مرتبه متغیر اشاره کرد. در بسیاری از مسائل، پارامترهایی در مسئله وجود دارند که مقدار آن‌ها معلوم نیست یا اینکه در مسئله پارامترهایی باید به صورت تجربی تعیین گردند که کار دشواری است، بنابراین برای پارامترهای مجھول می‌توان از آنالیز معکوس استفاده کرد و مقادیر آن‌ها را با استفاده از روش‌های مختلف آنالیز معکوس تخمین زد.

مطالعه مسائل انتقال حرارت معکوس با مدل‌های هدایت حرارت غیرفوريه‌ای بسیار جدید است. تانگ و ارکی دو تأخير زمانی و پخش حرارتی یک محیط تحت پالس حرارتی را در مدل غیرفوريه‌ای DPL با استفاده از روش تخمین پارامتر غیرخطی لونبرگ-مارکوارت تخمین زدند [۲۰،۲۱]. چن و همکارانش [۳]، حل عددی و تخمین پارامتر مجھول تابع شرط مرزی در مسئله هدایت حرارتی معکوس هایپربولیکی را با استفاده از تبدیل لاپلاس و حجم محدود در مسئله مستقیم و روش کمترین مربعات در مسئله معکوس مورد بررسی قرار دارد. همچنین روش گراديان مزدوج برای تخمین شار حرارتی مجھول در یک محیط محدود در مسئله هدایت حرارتی معکوس هایپربولیکی استفاده شده است [۴،۵]. یانگ [۶] روش اصلاح شده نیوتون-رافسون را برای آنالیز معکوس مسئله هدایت حرارتی هایپربولیکی در دو بعد، بکار برده. او نشان داد که نتایج روش اصلاح شده نیوتون-رافسون فرمولا‌سیون ساده‌تری نسبت به روش غیرخطی کمترین مربعات برای آنالیز معکوس مسائل هدایت حرارتی هایپربولیکی در دو بعد دارد. عظیمی و همکارانش [۷]، یک مسئله انتقال حرارت غیرفوريه‌ای معکوس را بررسی کردند و از روش گراديان مزدوج الحاقی^۷ برای تخمین دمای پایه فین طوبیلی با پروفیل‌های مختلف استفاده کردند. آن‌ها از نوع تخمین تابع گراديان مزدوج الحاقی بر اساس اندازه‌گیری دمای مرز در آنالیز معکوس استفاده کردند. نتایج آن‌ها نشان داد که گراديان مزدوج الحاقی می‌تواند به دقت در آنالیز انتقال حرارت معکوس غیرفوريه‌ای بکار برد. کوثری و همکارانش [۸]، امکان تخمین توزیع تخلخل در یک محیط متخلخل را با استفاده از روش هدایت حرارتی معکوس بررسی کردند. کار آن‌ها، مدل حرارتی در یک محیط یک بعد احاطه شده توسط صفحات موازی بود. آن‌ها از روش گراديان مزدوج همراه با معادله دیفرانسیل الحقائق تحت شرایط غیرتعادلی بین دو فاز برای تخمین پیکربندی

1- Sub Diffusion

2- Super Diffusion

3- Fractional Single Phase Lag (FSPL)

4- Single Phase Lag

5- Dual Phase Lag (DPL)

6- Fractional Dual Phase Lag

7- Adjoint Conjugate Gradient Method

همان طور که ملاحظه می‌شود معادله (۱) شامل ترمی با مشتق غیرصحیح است. قاضی زاده و همکارانش [۱۸] يك روش برای بدست آوردن مقدار مشتق غیرصحیح ارائه داده‌اند. آن‌ها با تقریب عددی مشتق کسری بر پایه تعریف کاپوتو توائستند مقدار مشتق غیرصحیح را بدست آورند. با در نظر گرفتن تقریب عددی مشتق کسری معادله (۱) به صورت معادله (۲) گسته‌سازی می‌شود:

$$\frac{\partial^{1+\alpha} T}{\partial t^{1+\alpha}} = \sigma_{1+\alpha} \sum_{j=1}^k \omega_j^{1+\alpha} (T_i^{n-j+1} - 2T_i^{n-j} + T_i^{n-j-1}) \quad (2)$$

$$\sigma_{1+\alpha} = \frac{1}{\Gamma(1-\alpha)} \frac{1}{1-\alpha} \frac{1}{\Delta t^{1+\alpha}}$$

$$\omega_j^{1+\alpha} = j^{1-\alpha} - (j-1)^{1-\alpha}$$

و همچنان گسته‌سازی عبارات شامل مشتق صحیح به صورت معادله (۳) است:

$$\frac{\partial T}{\partial t} = \frac{3T_i^n - 4T_i^{n-1} + T_i^{n-2}}{2\Delta t} \quad (3)$$

$$\frac{\partial^2 T}{\partial x^2} = \frac{T_{i-1}^n - 2T_i^n + T_{i+1}^n}{\Delta x^2}$$

۳- مسئله معکوس

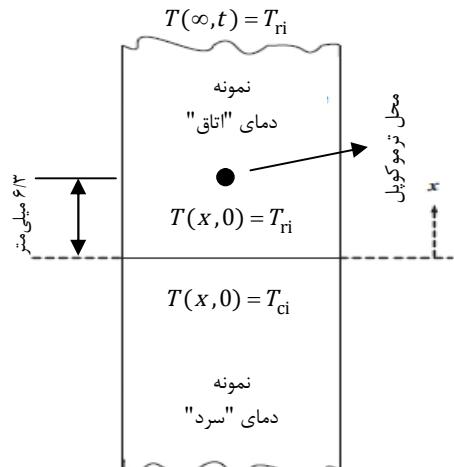
هدف از حل مسئله معکوس، یافتن پارامتر مجهول شرط تماسی دو نمونه در معادله حاکم (۱) با توجه به داشتن مقادیر مورد نظر در نقاط و زمان‌های خاصی است. در تحقیق حاضر، شرط مرزی سطح تماس دو نمونه (T_{int}) پارامتر مجهول بود که برای یافتن مقدار آن از روش معکوس گرادیان مزدوج و روش معکوس گرادیان مزدوج و گردیان مزدوج الحاقی از روش‌های قدرتمند و پرکاربرد مینیمم‌سازی معین^۱ در آنالیز معکوس می‌پاشند. در این دو روش که براساس الگوریتم تکرار، عمل هموارسازی^۲ پاسخ انجام می‌پذیرد، در هر تکرار با استفاده از جهت‌های مزدوج و اندازه گام مناسب به نقطه مینیمم در آن تکرار دست پیدا کرده و این عمل با استفاده ازتابع گرادیان ادامه می‌یابد تا نقطه مینیمم مسئله بدست آید. استفاده از جهت‌های مزدوج، نرخ همگرایی مسئله را در رسیدن به نقطه مینیمم افزایش می‌دهد.

برای حل مسئله معکوس، از داده‌های حاصل از اندازه‌گیری کمیت‌ها در نقاط نمونه‌برداری (نقاط سنسور) استفاده می‌شود. به این ترتیب که بر اساس اختلاف بین کمیت‌های اندازه‌گیری شده و محاسبه شده در نقاط نمونه‌برداری، یک تابع خطأ (تابع هدف) تشکیل داده و سپس این تابع مینیمم می‌شود. در این صورت تابع هدف، بر اساس روش حداقل‌سازی مرباعات، به صورت رابطه (۴) تشکیل می‌شود:

$$S(P) = [T_{DPL} - T]^T [T_{DPL} - T] \quad (4)$$

۳-۱- روش تخمين پارامتر گراديان مزدوج

در اين روش، از روش گراديان مزدوج جهت حداقل‌سازی، برای مسائل تخمين پارامتر استفاده می‌شود. در اين روش به محاسبه ماتريس حساسيت نياز است. در هر مرحله از تكرار يك اندازه گام مناسب در راستاي كاهش مقدار تابع هدف انتخاب می‌شود. بردار كاهش تابع از ترکيب خطى قرينه بردار گراديان تابع در همان مرحله و بردار كاهش مرحله قبلی بدست آورده می‌شود. ترکيب خطى طوري انجام می‌شود که زاویه بين بردار بدست آمده و قرينه بردار گراديان کمتر از ۹۰ درجه باشد و به اين ترتيب مينيمم شدن

شکل ۱ آزمایش (۱) انجام شده در مرجع [۱۶]

۲- مسئله مستقيمه

مسئله فيزيکي ارائه شده در اين مقاله شامل آزمایش (۱) در مطالعه ميترا و همکارانش [۱۶] برای نشان دادن طبيعت موجي انتقال حرارت در گوشت فراورى شده است. آن‌تاکي [۱۷]، با استفاده از بحث و بررسى داده‌های تجربى [۱۶]، نشان داد که مدل خطى DPL به عنوان يك مدل جديد، قابلیت بررسى انتقال حرارت در بافت‌های زیستی به منظور درک رفتار شبه‌موجی پاسخ حرارتی در گوشت فراوری شده را دارد. به همان شیوه، از نتایج DPL ارائه شده در [۱۷] به عنوان داده‌های اندازه‌گیری شده مورد نياز در مسئله معکوس حاضر استفاده و شرط مرزی تماسی تخمين زده شد. شماتيکي از آزمایش (۱) انجام شده در [۱۶] برای نشان دادن رفتار موجي انتقال حرارت در گوشت فراورى شده در شکل ۱ نشان داده شده است. در اين آزمایش، دو نمونه يکسان و یکنواخت اما با شرایط اوليه دمایي مختلف در زمان به طور ناگهانی در $t = 0^+$ در تماس با يكديگر قرار داده شدند. دمای اوليه نمونه‌های "سرد" و "اتاق" به ترتيب $8/2$ و $23/1$ درجه سانتي گراد بود. در پيش‌بياني توزيع دمایي در نمونه‌ها در مدل‌های عددی، مقادير زير برای پارامترهای ترموفيزيکي استفاده شد:

$$k = 0.8 \text{ W/mK}, \rho = 1230 \text{ kg/m}^3, C = 4660 \text{ J/kg K}$$

در اين آزمایش ترموكوبيل در محل $x = 6.3 \text{ mm}$ از سطح تماس در نمونه "اتاق" جايگذاري شد.

همان طور که در شکل ۱ نشان داده شده است، دو نمونه در تماس با يكديگر قرار گرفته‌اند که در مسئله مستقيمه، شرط مرزی تماسی دو نمونه مجهول است. هدف مسئله مستقيمه بدست آوردن تاریخچه دمایي نمونه دمای "اتاق" در محل ترموكوبيل در آزمایش است. معادله و شرایط مرزی حاکم بر مسئله حاضر به صورت معادله (۱) می‌باشند [۱۴]:

$$\rho c \frac{\partial T}{\partial t} + \tau^\alpha \frac{\partial^{1+\alpha} T}{\partial t^{1+\alpha}} = k \frac{\partial^2 T}{\partial x^2} \quad (1)$$

$$T(x, 0) = T_{room}, \quad T(0, t) = T_{room}, \quad T(l, t) = T_{int}$$

در معادله فوق، T_{int} دمای سطح مشترک دو نمونه در هنگام تماس ناگهانی است که به عنوان پارامتر مجهول در نظر گرفته شد. τ زمان آسايش حرارتی و α مرتبه کسرى است که اين دو پارامتر به طور همزمان اثرات گذراي سريع شار و اندرکنش‌های ميكروساخشار را در نظر مى‌گيرند. در اين مسئله مقدار $\tau = 15.376$ و $\alpha = 0.992$ از مرجع [۱۴] در نظر گرفته شده است. مسئله مستقيمه با استفاده از روش مك-كورمك تعليمی يافته حل گردید.

1- Deterministic
2- Regularization

$$\rho c \frac{\partial \Delta T}{\partial t} + \tau^\alpha \frac{\partial^{1+\alpha} \Delta T}{\partial t^{1+\alpha}} = k \frac{\partial^2 \Delta T}{\partial x^2}$$

$$\Delta T(x,0) = 0, \quad \Delta T(0,t) = 0, \quad \Delta T(I,t) = \Delta T_{int} \quad (13)$$

با توجه به اينکه کميت مجھول در معادله حساسيت ظاهر نشده است، مسئله حساسيت يك مسئله خطى است.

۳-۲-۲-۲- مسئله الحقائق

برای فرمول‌بندی مسئله الحقائق در روش گراديان مزدوج، ابتدا ضريب نامعین لاجرانژ $\lambda_k(x,t)$ تعريف می‌شوند. به منظور بدست آوردن معادله ديفرانسيلي که بتوان با حل آن، ضريب نامعین لاجرانژ را بدست آورد از معادله ديفرانسيلي مستقيم حاكم بر مسئله به عنوان قيد استفاده می‌شود. در اين راستا معادله قيد در ضريب لاجرانژ مربوط به خود ضرب شده و ابتدا در حوزه مكان و پس از آن در حوزه زمان ($0 \leq t \leq t_f$)، از عبارت حاصله انتگرال‌گيرى می‌شود. نتيجه به دست آمده به تابع هدف $S(P)$ اضافه می‌شود تا تابع هدف بسط يافته در رابطه (۱۴) به دست آيد:

$$S(P) = \int_0^{t_f} \{Y - T[x_{meas}, t; P]\}^2 dt + \int_0^{t_f} \int_0^I \lambda(x, t) \left[\frac{\partial T}{\partial t} + \tau^\alpha \frac{\partial^{1+\alpha} T}{\partial t^{1+\alpha}} - D \frac{\partial^2 T}{\partial x^2} \right] dx dt \quad (14)$$

حال باید عبارتی برای $\Delta S(P)$ به دست آورد. به اين منظور فرض می‌شود که $T(x,t)$ به اندازه $\Delta T(x,t)$ و P به اندازه ΔP تغيير داده شوند. تغييرات $\Delta S(P)$ يعني $S(P)$ ، مشتق جهتی $S(P)$ در جهت P است. با جايگزين کردن (14) با $T(x,t) + \Delta T(x,t)$ و P و جايگزين P با $P + \Delta P$ در رابطه (۱۴)، رابطه جديدي به دست می‌آيد. سپس طرفين رابطه (۱۴) از طرفين اين معادله کم می‌شود که با صرف نظر از عبارات درجه دوم، معادله به صورت معادله (۱۵) به دست می‌آيد.

$$S(P) = \int_0^{t_f} 2 \{Y - T[x_{meas}, t; P]\} \Delta T(x, t) \delta(x - x_{meas}) dt + \int_0^{t_f} \int_0^I \lambda(x, t) \left[\frac{\partial \Delta T}{\partial t} + \tau^\alpha \frac{\partial^{1+\alpha} \Delta T}{\partial t^{1+\alpha}} - D \frac{\partial^2 \Delta T}{\partial x^2} \right] dx dt \quad (15)$$

عبارت انتگرالي دوم در طرف راست را می‌توان از روش جزء به جزء ساده نمود و سپس شرایط مرزى و اوليه مسئله حساسيت را به آن‌ها اعمال نمود. سپس معادله حساسيت در معادله منتج ارضا می‌شود و به اين ترتيب معادله مربوط به مسئله الحقائق به دست می‌آيد. با حل مسئله الحقائق می‌توان ضريب لاجرانژ را محاسبه نمود. با انجام عمليات بالا مسئله الحقائق به صورت معادله (۱۶) بدست می‌آيد:

$$D\lambda_{xx} + \lambda_t + \tau^\alpha \frac{\partial^{1+\alpha} \lambda}{\partial t^{1+\alpha}} + 2(T - Y) \delta(x - x_0) = 0$$

$$\lambda(0,t) = 0, \quad \lambda(I,t) = 0, \quad \lambda(x,t_f) = 0 \quad (16)$$

۳-۲-۳- معادله گراديان

در فرمول‌بندی مسئله الحقائق $\Delta S(P)$ بر حسب ΔP و يكى از ضرابيب لاجرانژ بيان می‌شود. اين رابطه را می‌توان به شكل رابطه (۱۷) نمايش داد.

$$\Delta S(P) = \int_0^{t_f} \phi(\lambda(x_{meas}, t)) \Delta P dt \quad (17)$$

تابع ϕ از فرمول‌بندی مسئله الحقائق به دست می‌آيد. با توجه به اينکه پارامتر P به فضای توابع دو بار انتگرال پذير تعلق دارد، می‌توان طبق رابطه (۱۸) نوشت:

$$\Delta S(P) = \int_0^{t_f} \nabla S(P) \Delta P dt \quad (18)$$

در اينجا $\Delta S(P)$ گراديان تابع هدف $S(P)$ است. از مقایسه معادلات

تابع هدف، حتمي خواهد شد [۲۰، ۱۹].

در اين روش، ابتدا شرط همگرائي بررسى می‌شود و در صورت ارضا شدن آن معادله حساسيت حل می‌گردد و با استفاده از ماترييس حساسيت بدست آمده، بردار گراديان و سپس بردار كاهش بدست می‌آيد و بعد از آن تخمين پارامتر مجھول در تكرار جديد صورت می‌گيرد و اين روند تكرار تا جایي که شرط همگرائي ارضاء شود ادامه می‌يابد و سپس پارامتر مجھول تخمين زده می‌شود.

روند تكرار گراديان مزدوج به صورت معادله (۵) است [۱۹]:

$$P^{k+1} = P^k - \beta^k d^k \quad (5)$$

$$\beta^k \text{ طول گام جستجو، } d^k \text{ بردار كاهش تابع هدف و بالانويis شماره مرحله تكرار است؛ که بردار كاهش به صورت معادله (۶) بدست می‌آيد [۱۹]:}$$

$$d^k = \nabla S(P^k) + \gamma^k d^{k-1} \quad (6)$$

در رابطه (۶) برای محاسبه ضريب تركيب γ^k از رابطه پولاک-ريبير استفاده شده است [۱۹]:

$$\gamma^k = \frac{[\nabla S(P^k)][\nabla S(P^k) - \nabla S(P^{k-1})]}{[\nabla S(P^{k-1})]^2} \quad (7)$$

به ازاي $k = 1, 2, 3, \dots$ و $\gamma^0 = 0$ برای

رابطه بردار گراديان با ديفرانسيلي گرفتن از معادله (۴) نسبت به بردار مجھول به دست می‌آيد [۱۹] که طبق رابطه (۸) خواهيم داشت:

$$\nabla S(P^k) = -2 \sum_{i=1}^I \left(\frac{\partial T_i^k}{\partial P} \right) [Y_i - T_i(P^k)] \quad (8)$$

که معادله (۸) به صورت رابطه (۹) بازنويسي می‌شود [۱۹]:

$$\nabla S(P^k) = -2(J^k)[Y - T(P^k)] \quad (9)$$

که در اينجا J^k ماترييس حساسيت است که به صورت رابطه (۱۰) بدست می‌آيد [۱۹]:

$$J^k = \frac{\partial T}{\partial P} \quad (10)$$

که $i = 1, 2, \dots, I$ تعداد نمونه‌برداری‌ها در طول زمان در سنسور است.

طول گام جستجو از رابطه (۱۱) بدست می‌آيد [۱۹]:

$$\beta^k = \frac{[J^k d^k]^T [T(P^k) - Y]}{[J^k d^k]^T [J^k d^k]} \quad (11)$$

۳-۲-۴- روش تخمين پارامتر گراديان مزدوج با مسئله الحقائق
حل معکوس با روش گراديان مزدوج با مسئله الحقائق شامل چند مرحله مسئله حساسيت، مسئله الحقائق و جهت گراديان است.

۳-۱-۱- مسئله حساسيت

مسئله حساسيت، نقش مهمی در فرآيند تخمين پارامتر دارد. برای تشکيل مسئله حساسيت در روش گراديان مزدوج الحقائق، در معادله (۱) به جاي پارامتر T مقدار $T + \Delta T$ و به جاي مقدار پارامتر مجھول P مقدار $P + \Delta P$ ($T_{int} + \Delta T_{int}$) $P + \Delta P$ ($T_{int} + \Delta T_{int}$) جايگذاري می‌شود و سپس از معادله (۱) کم می‌شود و معادله (۱۲) به دست می‌آيد که معادله حساسيت نام دارد:

$$\rho c \frac{\partial(T + \Delta T)}{\partial t} + \tau^\alpha \frac{\partial^{1+\alpha}(T + \Delta T)}{\partial t^{1+\alpha}} = k \frac{\partial^2(T + \Delta T)}{\partial x^2}$$

$$T(x,0) + \Delta T(x,0) = T_{room}$$

$$T(0,t) + \Delta T(0,t) = T_{room}$$

$$T(I,t) + \Delta T(I,t) = T_{int} + \Delta T_{int} \quad (12)$$

با کم کردن معادله (۱) از (۱۲)، معادله حساسيت (۱۳) بدست می‌آيد:

$$\epsilon = \sigma^2 t_f \quad (26)$$

۴- نتائج

در اين تحقيق هدف از بكارگيري روش آناليز معکوس به ويژه روش گراديان مزدوج الحقائق، تخمين مقدار شرط مرجى تماسى بوده است تا قابلیت اين روش در حل يك مسئله هدایت حرارتى غير فوريه کسرى معکوس به نمايش گذاشته شود. لذا در اين بخش، ابتدا با استفاده از نتائج بدست آمده از حل مستقيمه و معکوس مدل DPL، به تحليل و مقایسه نتائج اين مدل با نتائج مدل FSPL [۱۷] که صحت آنها توسيط داده‌های تجربى موردن ارجاع قرار گرفته بودند، پرداخته شده است. به منظور ارائه نتائج و مقایسه آنها با نتائج مرجع [۱۶]، از دمای بي بعد استفاده شده که به صورت رابطه (۲۷) تعریف می‌شود:

$$\theta = \frac{T - T_{room}}{T_{int} - T_{room}}, \quad t' = \frac{t}{15.5} \quad (27)$$

شكل‌های ۲ و ۳، نشان‌دهنده تاریخچه دمایي مدل FSPL با مدل تأخير فاز دوگانه می‌باشند. در این اشكال، نتائج حل مسئله معکوس به ترتیب با روش گراديان مزدوج و روش گراديان مزدوج الحقائق ارائه گردیده است. همان طور که اين اشكال نشان می‌دهند، مدل FSPL توانسته است با دقت بسیار خوبی افزایش ناگهانی دما را شبیه‌سازی کند. انطباق بالای نتائج اين مدل با نتائج مدل DPL، نشان‌دهنده قابلیت بالاي مدل تأخير فاز منفرد کسرى در شبیه‌سازی رفتار شبه‌موجی انتقال حرارت است.

در شكل‌های ۴ و ۵، تاریخچه دمایي در محل سنسور به ازاي در نظر گرفتن خطاهای مختلف برای داده‌های ورودی DPL [۱۷] برای هر دو روش گراديان مزدوج و گراديان مزدوج با مسئله الحقائق نشان داده شده است که اين مقدار خطا توسط رابطه (۲۸) وارد مسئله می‌شود:

$$Error = SENS \times T_{max} \quad (28)$$

T_{max} بيشينه دما در داده‌های ورودی DPL است و $SENS$ مقدار درصد خطاهای داده‌های ورودی، نتایج به نتایج واقعی نزدیکتر می‌شوند. همچنان ملاحظه می‌گردد که می‌توان به نتایج با دقت مناسبی دست یافت که مقادير خطاهای سنسور برابر با يك درصد دمای بيشينه (حدود K ۳) باشند.

در جداول ۱ نتایج دمای تخمين زده از طریق دو روش گراديان مزدوج و گراديان مزدوج الحقائق برای حدس اولیه آورده شده‌اند. نتایج نشان دهنده دقت خوب اين دو روش در تخمين پارامتر مجھول است.

جدول ۱ نتایج دمای شرط تماسی تخمين زده شده برای حدس اولیه‌های مختلف

حدس‌های مختلف		گراديان مزدوج گراديان مزدوج الحقائق	
دمای تخمين زده (K)		دمای تخمين زده (K)	
۲۸۸/۶۹۵۶	۲۸۸/۸۰۹۹	۲۸۸/۸۰۹۹	۲۸۸/۸۰۹۹
۳	۴	۴	۴
۰/۱	۰/۰۰۹۹	۰/۰۰۹۹	۰/۰۰۹۹
۶۷/۳۴۷	۴۶/۱۶	۴۶/۱۶	۴۶/۱۶
۲۸۸/۷۴۶۴	۲۸۸/۸۰۹۹	۲۸۸/۸۰۹۹	۲۸۸/۸۰۹۹
۳	۴	۴	۴
۰/۰۵	۰/۰۰۹۹	۰/۰۰۹۹	۰/۰۰۹۹
۶۶/۳۴۷	۴۴/۰۵	۴۴/۰۵	۴۴/۰۵
۲۸۸/۶۹۵۶	۲۸۸/۸۰۹۹	۲۸۸/۸۰۹۹	۲۸۸/۸۰۹۹
۴	۴	۴	۴
۰/۰۰۲۳۶	۰/۰۰۹۹	۰/۰۰۹۹	۰/۰۰۹۹
۶۶/۶۷۴	۴۴/۸۱	۴۴/۸۱	۴۴/۸۱
زمان اجرای برنامه (S)		زمان اجرای برنامه (S)	

(۱۷) و (۱۸)، می‌توان معادله گراديان تابع هدف $S(P)$ را به صورت رابطه

(۱۹) نتيجه گرفت:

$$\nabla S(P) = \phi(\lambda(x_{meas}, t)) \quad (19)$$

که در تحقیق حاضر این عبارت به صورت رابطه (۲۰) بدست آمد:

$$\nabla S(P) = -D\lambda_x(I, t) \quad (20)$$

۴-۲-۳- روند تکرار برای روش گراديان مزدوج الحقائق روابط ریاضی فوق، سه مسئله مجزا را ارائه می‌دهند که به ترتیب مسئله مستقیم، مسئله حساسیت و مسئله الحقائق نام دارند و به ترتیب $T(x, t)$ ، $\Delta T(x, t)$ و $\lambda(x, t)$ را محاسبه می‌نمایند. فرض می‌شود که داده‌های نمونه‌برداری (I, t) از یک سنسور در محل x_{meas} به دست آمده‌اند و گراديان $\nabla S(P)$ توسط معادله (۲۰) داده می‌شود.

پارامتر مجھول P ، با کمینه کردن تابع هدف $S(P)$ که در معادله (۱۹) داده شده، به دست می‌آید. این کار توسط یک روند تکراری و با انتخاب مناسب بردار کاهش و طول گام جستجو، هنگام رفتن از مرحله k به مرحله $k+1$ انجام می‌گیرد. روند تکرار روش گراديان مزدوج برای تخمين پارامتر P با بكارگيري رابطه (۵) و سپس رابطه (۶) شروع می‌شود که ضریب γ^k را می‌توان از رابطه پولاک-ربیاير [۱۹] به ازای $k=1, 2, 3, \dots$ و $\gamma^0=0$ برای $k=0$ بدست آورد. طبق رابطه (۲۱) خواهیم داشت:

$$\gamma^k = \frac{\int_0^{t_f} [\nabla S(P^k)] [\nabla S(P^k) - \nabla S(P^{k-1})] dt}{\int_0^{t_f} [\nabla S(P^{k-1})]^2 dt} \quad (21)$$

طول گام d^k با مینیمم کردن تابع هدف $S(P^{k+1})$ نسبت به β^k بدست می‌آید. طبق رابطه (۲۲) خواهیم داشت:

$$\begin{aligned} \min_{\beta^k} S(P^{k+1}) &= \min_{\beta^k} \int_0^{t_f} \left\{ Y(t) - T[x_{meas}, t; P^k - \beta^k d^k] \right\}^2 dt \\ &= \min_{\beta^k} \int_0^{t_f} \left\{ Y(t) - T[x_{meas}, t; P^k] \right. \\ &\quad \left. + \beta^k \Delta T[x_{meas}, t; d^k] \right\}^2 dt \end{aligned} \quad (22)$$

در اینجا $\Delta T[x_{meas}, t; d^k]$ پاسخ مسئله حساسیت است و با قرار دادن $\Delta P=d^k$ به دست می‌آید. برای مینیمم کردن معادله (۲۲)، از آن نسبت به β^k دیفرانسیل گرفته و عبارت حاصله برابر با صفر قرار داده می‌شود. بعد از ساده‌سازی ها، رابطه (۲۳) برای طول گام β^k به دست می‌آید:

$$\beta^k = \frac{\int_0^{t_f} \left[T[x_{meas}, t; P^k] - Y(t) \right] \Delta T[x_{meas}, t; d^k] dt}{\int_0^{t_f} \left[\Delta T[x_{meas}, t; d^k] \right]^2 dt} \quad (23)$$

جزئيات بيشتر گسسته سازی حساسیت و الحقائق در مراجع [۱۵, ۱۴] گزارش شده‌اند.

۳-۳- معیار توقف روند تکرار [۱۹]

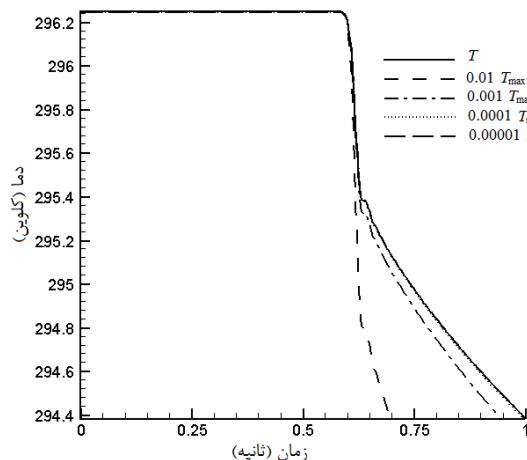
برای هر دو روش آناليز معکوس، معیار توقف با رابطه (۲۴) بررسی می‌شود:

$$S(P^k) < \epsilon \quad (24)$$

تلورانس ϵ طوری تعیین می‌شود تا با وجود خطاهای تصادفی در داده‌های نمونه‌برداری، جواب‌های هموار و بدون نوسانی به دست آید. فرض می‌شود که جواب‌ها به اندازه‌ی کافی دقیق هستند. طبق رابطه (۲۵) خواهیم داشت:

$$|Y(t) - T[x_{meas}, t; P^k]| \approx \sigma \quad (25)$$

که در اینجا σ انحراف از معیار خطاهای نمونه‌برداری است؛ بنابراین ϵ از معادله (۲۴) به صورت زیر به دست می‌آید و در این مطالعه از مرتبه

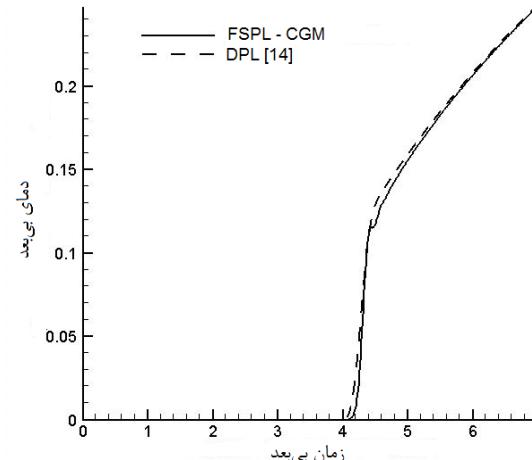
شکل ۵ تاریخچه دمایی تخمين زده شده در محل سنسور به ازای خطاهای مختلف برای داده‌های DPL [۱۷]- گرادیان مزدوج الحقی

يکی از مسائل معکوس، مسائل از نوع تخمين شرط مرزی است که می‌تواند کمک شایانی در حل مسائل مستقیم کاربردی داشته باشد. در تحقیق حاضر، از قابلیت روش تخمين پارامتر گرادیان مزدوج بدون/با مسئله الحقی جهت تعیین شرط مرزی سطح تماس مشترک بین دو قطعه گوشت فرآوری شده در دمای مختلف (دو قطعه در دمای اتاق و سرد) که به طور ناگهانی در تماس با هم قرار گرفته بودند، در يك مسئله هدایت حرارتی غيرفوريه کسری معکوس استفاده شد. انتقال حرارت هدایتی غيرفوريه‌ای بیان شده توسط مدل تأخیر فاز منفرد کسری در قطعه‌ای که فقط در دمای اتاق بود، به عنوان مسئله مستقیم مد نظر قرار گرفت. شرط مرزی تماسی نیز با استفاده از دو روش گرادیان مزدوج و گرادیان مزدوج با مسئله الحقی تخمين زده شد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که این دو روش به ویژه روش گرادیان مزدوج الحقی، توانایی بالایی در تخمين شرط مرزی مجهول مسئله هدایت غيرفوريه‌ای کسری دارند.

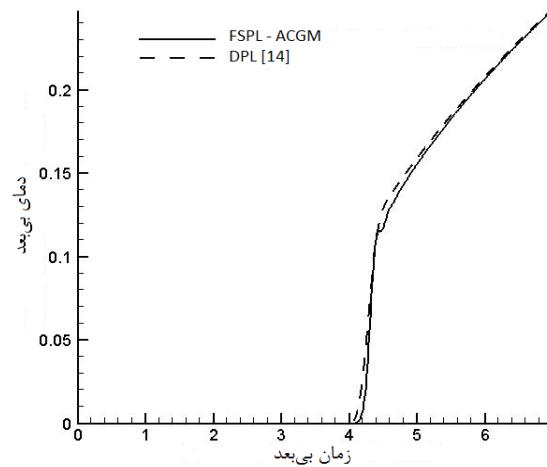
با طرح مسئله مورد بررسی در این مقاله، نشان داده شد که علاوه بر اینکه يك شرط مرزی مجهول، ناشی در عدم وجود اطلاعات و یا عدم دسترسی به دمای مرز دامنه، تخمين زده شد، برخلاف بررسی انجام گرفته در مرجع [۱۶]، معادلات حاکم بر مسئله در کل دامنه حل نشده و فقط بخشی از دامنه حل بر حسب نیاز مورد ارزیابی قرار گرفته شد. بدین گونه از روند حل ارائه شده در این مقاله می‌توان در حل مسائل کاربردی اجسام متخلک از چندین لایه با مواد مختلف مثل دیوار کوره‌های صنعتی، پوست انسان و غیره که دارای خواص، کمیت‌ها و شرایط اولیه و مرزی مجهول هستند، استفاده نمود.

۶- مراجع

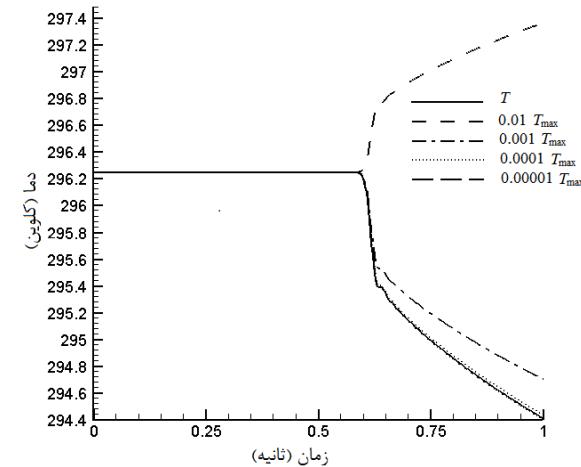
- [1] D.W. Tang, N. Araki, An inverse analysis to estimate relaxation parameter and thermal diffusivity with a universal heat conduction equation, *International Journal of Thermophysics*, Vol. 22, No. 2, pp. 553-561, 2000.
- [2] D.W. Tang, N. Araki, Non-Fourier heat conduction behavior in finite mediums under pulse surface heating, *Journal of Material Science Engineering*, Vol. 292, No. 2, pp. 173-178, 2000.
- [3] H.T. Chen, S.Y. Peng, P.C. Yang, Numerical method for hyperbolic inverse heat conduction problems, *International Journal of Heat and Mass Transfer*, Vol. 28, No. 6, pp. 847-856, 2001.
- [4] C.H. Huang, H. Hsienwu, An inverse hyperbolic heat conduction problem in estimating surface heat flux by the conjugate gradient method, *Journal of Applied Physics*, Vol. 39, No. 18, pp. 4087-4096, 2006.
- [5] C.H. Huang, C.Y. Lin, Inverse hyperbolic conduction problem in estimating two unknown surface heat fluxes simultaneously, *International Journal of Thermophysics*, Vol. 22, No. 4, pp. 766-774, 2008.

شکل ۶ تاریخچه دمایی تخمين زده شده در محل سنسور- گرادیان مزدوج

شکل ۳ تاریخچه دمایی تخمين زده شده در محل سنسور- گرادیان مزدوج الحقی

شکل ۴ تاریخچه دمایی تخمين زده شده در محل سنسور به ازای خطاهای مختلف برای داده‌های DPL [۱۷]- گرادیان مزدوج

مقدار دقیق دمای مجهول ۲۸۸.۸ درجه کلوین است و خطای نشان داده شده در جداول، خطای مطلق می‌باشند. زمان ارائه شده در جدول ۱ با اجرای برنامه کامپیوتری در لب تاپ ۷ هسته‌ای سونی انجام شده است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله از قابلیت‌های آنالیز معکوس در تخمين پارامترهای مجهول مسائل انتقال حرارت هدایتی غیرفوريه کسری استفاده شد.

- [14] H.R. Ghazizadeh, A. Azimi, M. Marefat, An inverse problem to estimate relaxation parameter and order of fractionality in fractional single-phase-lag heat equation, *International Journal of Heat and Mass Transfer*, Vol. 55, No. 8, pp. 2095-2101, 2010.
- [15] H. Bayati, *Modeling non-Fourier thermal behavior based on variable-Order Single-Phase-Lag (VO SPL) model*, MSC Thesis, Department of Mechanical Engineering, Shahid Chamran University, Ahvaz, 2012. (In Persian)
- [16] K. Mitra, A. Kumar, A. Vedavarz, M.K. Moallemi, Experimental evidence of hyperbolic heat conduction in processed meat, *International Journal of Heat and Mass Transfer*, Vol. 117, No. 3, pp. 568-573, 1995.
- [17] P.J. Antaki, New interpretation of non-Fourier heat conduction in processed meat, *International Journal of Heat and Mass Transfer*, Vol. 127, No. 2, pp. 189-193, 2005.
- [18] H.R. Ghazizadeh, M. Maerefat, A. Azimi, Explicit and implicit finite difference schemes for fractional Cattaneo equation, *Journal of Computational Physics*, Vol. 229, No. 19, pp. 7042-7057, 2010.
- [19] M.N. Ozisik, H.R.B. Orlande, *Inverse Heat Transfer*, Taylor & Francis, Vol. 55, No. 1, 2000.
- [20] S.S. Rao, *Engineering Optimization: Theory and Practice*, John Wiley & Sons, 2000.
- [6] C.Y. Yang, C.Y. Lin, Direct and inverse solutions of the two-dimensional hyperbolic heat conduction problems, *Journal of Applied Mathematical Modeling*, Vol. 33, No. 6, pp. 2907-2918, 2009.
- [7] A. Azimi, A. Ahmadikia, Base temperature estimation of non-Fourier fin with different profiles by the use of inverse analysis, *Journal of Applied Mathematical Modeling*, Vol. 33, No. 7, pp. 2907-2918, 2009.
- [8] F. Kowsari, M. Nazari, A new approach for porosity estimation in multilayer porous channel using nonlinear conjugate gradients method, *Journal of porous media*, Vol. 15, No. 1, pp. 36-72, 2012.
- [9] C.H. Huang, H.H. Wu, An inverse hyperbolic heat conduction problem in estimating surface heat flux by the conjugate gradient method, *Journal of Physics*, Vol. 39, No. 18, pp. 18-23, 2006.
- [10] K.C. Liu, C.T. Lin, Solution of An Inverse Heat Conduction Problem In A Bi-Layered Spherical Tissue, *Journal of Computation and Methodology*, Vol. 58, No. 10, pp. 802-818, 2010.
- [11] J.L. Battaglia, L. Lay, J.C. Batsale, Utilisation de modeles didentification non entiers pour laresolution de problemes inverse en conduction, *Journal of Thermal Science*, Vol. 39, No. 3, pp. 374-389, 2000.
- [12] J.L. Battaglia, O. Cois, A. Puigsegur, A. Oustaloup, Solving an inverse heat conduction problem using a non-integer identified model, *International Journal of Heat and Mass Transfer*, Vol. 44, No. 14, pp. 2671-2680, 2001.
- [13] D.A. Murio, Time fractional IHCP with Caputo fractional derivatives, *Journal of Computer & Mathematics Applications*, Vol. 56, No. 9, pp. 2371-2381, 2008.